

“מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

מבית 'ארץ חמדה'

בהנחיית ראשי הכולל: הרב משה ארנרייך והרב יוסף כרמל

כתיבה: הרב בצלאל דניאל

ייעוץ והגהה תכנית: הרב יצחק שטינברג

הנחיות לטיפול בגינה בשמיטה ולקראתה

מבוססות על תוכנית “מורנו” מבית 'ארץ חמדה'

כל ההפניות הן ליחידות שבסדרה

לקראת שמיטה

בזמן שבית המקדש קיים אסור לעשות מלאכות רבות המכינות את הקרקע לשנה השביעית. בזמן שבית המקדש אינו קיים דיני התוספת אינם נוהגים.¹

נטיעה וזריעה סמוך לשמיטה

נטיעה וזריעה סמוך לשמיטה אסורים:

1. אם שנת ערלתם הראשונה תהיה השמיטה.
2. אם ההשרשה תהיה בשמיטה עצמה.²

לכן:

עצי פרי יש לנטוע עד לתאריך ט"ו באב.

עצי סרק ושיחים ניתן לנטוע עד ט"ו באלול.

פרחים ניתן לזרוע עד לכ"ו אלול.³

בזריעת **ירקות, דגנים וקטניות**⁴, או צמחים הדורשים טיפול אינטנסיבי סמוך לשיתלתם⁵ (כמו **דשא**) יש להתייעץ אודות המקרה הפרטי עם רב מוסמך.

אם אין השרשה חדשה, אין איסור לנטוע או לשתול עד ראש השנה. לכן: אילן או שיח המגיע עם אדמה, הנמצא בכלי שפתוח לארץ עם פתח בקוטר של לפחות 2 ס"מ (כדי שייחשב עציץ נקוב) – מותר לנטוע או לשתול עד ערב ראש השנה.

טיפול בגינה בשנת השמיטה

מהן המלאכות האסורות בשמיטה?

“שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור” (ויקרא כ"ה, ד).

שתי מלאכות מרכזיות נאסרו מדאורייתא בשמיטה – הזריעה והזמירה. לפי חלק מן השיטות אף החרישה אסורה מדאורייתא.⁶

שאר מלאכות הטיפול בצמחייה (השקיה, זיבול, ניכוש, ריסוס) אסורות מדרבנן. לפי הראי"ה קוק, העושה מלאכות אחרות בשדהו באופן סדיר עובר בכך על עשה דאורייתא.⁷

זריעה

ישנה מחלוקת אם נטיעה אסורה בשמיטה מדאורייתא או מדרבנן.⁸

למעשה: השרשה של כל עץ, שיח או זרע אסורה בשמיטה. לכן אסור להוסיף כל דבר לגינה, לזרוע לנטוע או לשתול.⁹

לגבי **עציצים בבית**: ישנה מחלוקת אם מותר לזרוע בבית, ואם מותר לזרוע בעציץ שאינו נקוב.¹⁰ למעשה, במקרה הצורך יש מקום להקל לזרוע בעציצים שאינם נקובים בתוך הבית, ¹¹ וכן מותר לטפל בעציצים שאינם נקובים בתוך הבית כרגיל, מאותו הטעם.

לזכר סבינו וסבתנו האהובים

רפאל נח יוסף בן באדיא ודוד מושע בת אסתר רבקה וחיים זאב הלוי
אשר שעשועי תורתם היו לצאצאיהם קרקע עולם וזכרם מזרעם לא יסוף

הגדרת עציץ שאינו נקוב: עציץ שאין חור בתחתיתו, או שיש חור אך מונח על גבי תחתית (שאיננה עשויה מחרס) או שנמצא בקומה השנייה.
לגבי **אזניות המחוברות לבית** ישנה מחלוקת, ונכון להחמיר ולהתייחס אליה כעציץ נקוב.¹²

זמירה

אסור מן התורה לזמור את העץ, כלומר, לחתוך את הענפים בכדי לשפר את יתר האילן.
ברם, חיתוך ענפים שלא למטרת שיפור העץ (אלא לשימוש בענפים, או כדי שהענפים לא יחסמו מעבר) מותר.¹³ אם ניתן, יחתוך את הענפים באופן שאינו מקצועי ומדויק.¹⁴
במידה והימנעות מגזימה עלולה לפגוע בעץ, מותר לגזום את הענפים¹⁵ (ואף זאת עדיף בחיתוך שאינו מדויק ומקצועי).¹⁶
כיסוח דשא: מותר לכסח דשא כרגיל, שכן כל מטרתו היא שימור היופי.¹⁷
ניכוש עשבים: הניכוש אסור בשמיטה. אך אם העשבים עלולים לפגוע בצמחייה הסובבת, מותר לנכש.¹⁸

מלאכות האסורות מדרבנן

כאמור, חז"ל אסרו מלאכות טיפוח בגינה בשמיטה. אך ישנה הבחנה בין מלאכות טיפוח, שנועדו לטפח ולהוסיף צמיחה, ובין מלאכות טיפוח, שנועדו לוודא שהצמחייה לא תמות.¹⁹
ישנה מחלוקת אם הבחנה זו מתייחסת גם לפירות, או רק לעץ עצמו. **להלכה ולמעשה**, אם הימנעות ממלאכה מסוימת תפגע בפירות, מותר לבצע אותה.²⁰
ריסוס: מותר לרסס בכדי להציל את הפירות, גם בריסוס ההורג את התולעים.²¹ מותר לפרוס רשת מעל הפירות בכדי להציל אותם, ובלבד שהרשת לא תמנע גישה לפירות המופקרים.
השקייה: מותר להשקות בכדי שהצמחייה לא תיפגע. ישנה עדיפות להשקות לעתים רחוקות יותר, במשך יותר זמן, מאשר להשקות פחות לעתים יותר תכופות.
השקיה באמצעות מערכת ממוחשבת, המכוונת מראש לפני השמיטה דורשת התערבות ושינוי בשנת השמיטה מאפשרת השקיה ללא כל שינוי.²²

אכילה מפירות הגינה הפרטית, ומגינותיהם של אחרים

נכון לדאוג שתהיה גישה לפירות הגדלים בגינה פרטית בשביעית, גם לאחרים. במקרה הצורך, ניתן לסגור את הגינה ולהשאיר שלט עם הוראות היכן ניתן לקבל מפתח והיכן מותר לעבור בכדי להגיע לפירות (בלי לפגוע בגינה).
כאשר זר מבקש להכנס לגינתו של אחר כדי לקטוף מפירות הגינה המופקרים, ראוי להודיע מראש לבעלים ולבקש מהם רשות.²³
מותר לקטוף רק כמות שסביר שהמשפחה תשתמש בה בימים הקרובים, ולא יותר מכך. הלכה זו נכונה הן ביחס לגינה הפרטית והן ביחס לגינותיהם של אחרים.
מותר לקטוף ענבים ולעשות מהם יין, זיתים ולעשות מהם שמן. וכן מותר כל שימוש בפרי שלשמו מגדלים אותו (כגון סחיטת לימונים).
אם השימוש מנצל את הפרי כולו, מותר לעשות בו גם שימוש נפוץ (ולא רק השימוש העיקרי לשמו מגדלים אותו).²⁴

- 1 יחידה 3 עמודים 7 ובהמשך שם.
- 2 מבואר בהרחבה ביחידה 3 עמודים 10-13.
- 3 יחידה 3 עמודים 13-15. ראו שם שהחזון איש ומורנו הרב שאול ישראלי מקלים יותר ביחס לעצי סרק, פרחים וכדו'.
- 4 ירק שנביטתו תהיה בשמיטה ייאסר באכילה, בגלל איסור ספיחים. מכיוון שזמני הנביטה של כל זמן שונה, לכן צריך יעוץ הלכתי לגבי כל מקרה.
- 5 ואזי תתעורר בעיה חדשה של צורך לטפל בהם בתחילת שנת השמיטה. בכדי להימנע מכך, יש צורך ביעוץ הלכתי.
- 6 יחידה 6 עמודים 3-1.
- 7 יחידה 5 עמוד 4.
- 8 יחידה 6 עמוד 4-6.
- 9 יחידה 6 עמודים 5-4.
- 10 יחידה 6 עמודים 7-8.
- 11 יחידה 6 עמוד 8, וראה הרחבות שם.
- 12 יחידה 6 עמוד 8. וראה פסיקה מקבילה ביחס לגננות על גג בניין בשו"ת במראה הבזק חלק ה תשובה קכד.
- 13 יחידה 6 עמודים 10-12.
- 14 שם, ועמודים 9 ו-13.
- 15 יחידה 5 עמוד 9. ע"פ פסק הרב טיקוצ'ינסקי והגר"י. הראי"ה קוק מחמיר, כפי שהובא שם.
- 16 יחידה 6 עמוד 13.
- 17 יחידה 5 עמוד 13. ישנה סברא שעדיף לכסח לעיתים קרובות בכדי שהכיסוח באמת יהיה לצורך יופי, שכן כיסוח דשא שצמח יותר מדי נועד להצלת הדשא, ודומה יותר לזימור.
- 18 במידה ויש פגיעה בצמחייה הסובבת, הרי שזה מותר כדין "אוקמי", יחידה 5 עמוד 7 והלאה, וכ"פ החזון איש (כא, יז).
- 19 יחידה 5 עמוד 7, ובהמשך שם.
- 20 יחידה 5 עמודים 10-12.
- 21 יחידה 5 עמודים 10-12. הראי"ה קוק מחמיר, אך רוב הפוסקים מקלים, ובכללם מו"ר הרב שאול ישראלי.
- 22 יחידה 6 עמודים 14-16. דעתו של הגר"י לא הייתה נוחה משימוש במערכת השקיה ממוחשבת (שלחן שלמה – שביעית עמוד לז), אך הרב קרליץ והרב אלישיב התיירו את השימוש במערכת ההשקיה הממוחשבת כרגיל. פסיקתנו מבוססת על דבריהם.
- 23 יחידה 11 עמוד 4.
- 24 יחידה 8 עמודים 10-14.